

УДК 633.2\3:546.36

В.В. Борщенко

к. с.-г. н.

С.П. Вербельчук

асистент

Т.В. Вербельчук

асистент

Державний агроекологічний університет

ОСОБЛИВОСТІ НАКОПИЧЕННЯ ^{137}Cs ТА ^{90}Sr ТРАВСТОЄМ ПРИРОДНИХ ПАСОВИЩ

У статті розглядаються радіологічні аспекти використання кормової бази природних луків і пасовищ зони радіоактивного забруднення Житомирщини. Висвітлюються питання впливу різних факторів навколишнього середовища, зокрема: інтенсивності використання травостою, фази дозрівання рослин (періоду проведення першого укусу), видового складу рослин на накопичення цезію-137 та стронцію-90 травостоєм природних пасовищ.

На Поліссі України природні пасовища є цінними кормовими угіддями, які інтенсивно використовуються населенням для заготівлі грубих кормів та випасу тварин, що призводить до значного забруднення продукції тваринництва радіонуклідами. Тому в умовах радіоактивного забруднення території, організація раціонального використання кормової бази природних луків та пасовищ є одним з найбільш важливих технологічних елементів одержання екологічно чистої продукції тваринництва, оскільки дозволяє знизити рівні надходження радіонуклідів в організм тварин вже на початкових етапах міграції радіонуклідів в ланцюгу ґрунт – рослина – тварина – продукція.

Таким чином, природні луки і пасовища й сьогодні розглядаються як критичні в радіологічному відношенні ландшафти, які потребують подальшої уваги з точки зору розробки радіологічно безпечних технологій їх використання. Значної уваги заслуговують питання, пов'язані із впливом інтенсивності використання травостою, фази дозрівання рослин (періоду першого укусу), видового складу рослин на накопичення цезію-137 та стронцію-90 травостоєм природних пасовищ.

Для вирішення питань, пов'язаних з радіологічними аспектами використання травостою природних пасовищ, нами проводились дослідження на природних пасовищах с. Христинівка, Народицького району Житомирської області, які розміщені в заплаві р. Уж. На рисунку 1 наведена схема розміщення дослідних стаціонарів, зокрема: пасовище 1 та пасовище 2, які використовуються місцевим населенням для випасу корів та заготівлі сіна на зимовий період.

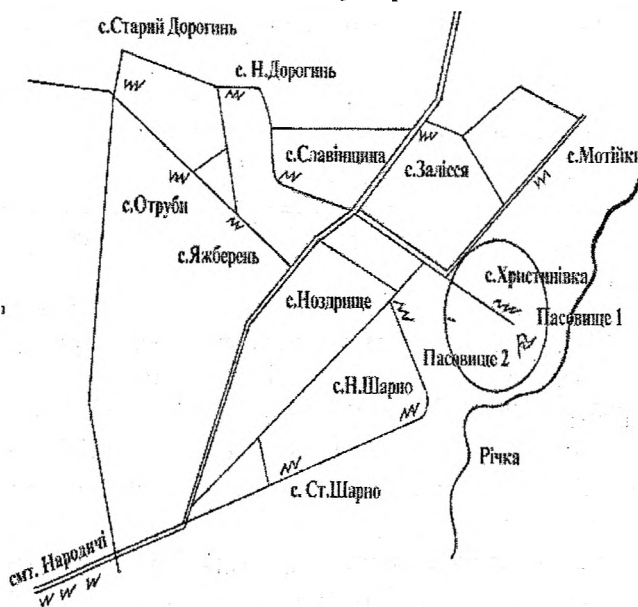

Рис 1. Схема розміщення дослідних стаціонарів

Грунти в районі досліджень переважно дерново-підзолисті легко суглинисті (пасовище 1) та дерново-підзолисті суліщані (пасовище 2). Ботанічний склад травостою у розрізі пасовищ, наведений в таблиці 1. Основними видами рослин, що росли на пасовищі були: Пирій повзучий (*Elitrigia repens*), Конюшина звичайна (*Trifolium spp.*), Вика мишача (*Vicia cracca*), Люцерна (*Medicago spp.*), Перстач гусячий (*Potentilla aserina*), Кульбаба звичайна (*Taraxacum vulgare*), Кмин звичайний (*Carum carve*), Деревій звичайний (*Achillea millefolium*).

Таблиця 1

Ботанічний склад трави на дослідних ділянках (пасовище 1 та пасовище 2)

Розміщення дослідної ділянки	Ботанічний склад пасовищної трави, %							
	Злакові (Gramineae)	Конюшина лучна (<i>Trifolium platens L.</i>)	Кульбаба звичайна (<i>Taraxacum officinale Web. Ex Wigg</i>)	Кмин звичайний (<i>Carum carvi L.</i>)	Деревій звичайний (<i>Achillea millefolium L.</i>)	Вика мишача (<i>Vicia craccaL.</i>)	Перстач гусячий (<i>Potentilla anserina L.</i>)	Інші види
Пасовище 1	29,6	27,4	16,8	12	9,6	1	1,5	2,1
Пасовище 2	72	8	2,5	2	2	2,8	5,7	5

Зразки ґрунту та пасовищної трави відбирались протягом пасовищного сезону 1997 року за схемою, яка наведена в таблиці 2.

Таблиця 2

Схема відбору зразків ґрунту і пасовищної трави на пасовищі

Ділянки	Кількість мікроділянок	Кількість зразків ґрунту	Період відбору трави та кількість зразків (n)							
			травень		червень		липень		серпень	
			укіс	n	укіс	n	укіс	n	укіс	n
1-1	5	5	1	5	2	5	3	5	4	5
1-2	5	5			1	5	2	5	3	5
1-3	5	5					1	5	2	5
1-4	5	5							1	5
2-1	5	5	1	5			2	5		
2-2	5	5					1	5		
3-1	5	5			1	5			2	5
3-2	5	5							1	5

Проби відбирались на пасовищі 1 та пасовищі 2, які є репрезентативними об'єктами в межах с. Христинівка і безпосередньо використовуються місцевим населенням для випасу власних молочних корів. Кожне з пасовищ розбивалось на 8 ділянок площею 15–30 м² кожна, залежно від урожайності пасовищної трави, зокрема: ділянка 1-1, 1-2, 1-3, 1-4, 2-1, 2-2, 3-1, 3-2). Кожна з ділянок, в свою чергу, включала 5 мікроділянок.

Моделюючи пасовищну поведінку корів, зразки пасовищної трави відбирались від одного до чотирьох разів протягом сезону в залежності від розміщення ділянки. Збір зразків проводився один раз на місяць з травня по серпень 1997 року з метою впливу частоти скошування, стадії дозрівання на сезонні особливості накопичення радіонуклідів в пасовищній траві. Для визначення особливостей накопичення радіонуклідів окремими видами рослин нами проводилось розділення загального зразка пасовищної трави на окремі види рослин, з подальшим визначенням їх активності та їх частки у загальному зразку.

Визначення щільності забруднення ґрунту радіонуклідами проводилось буром (діаметр буру 37 мм, глибина відбору 20 см). Середній зразок ґрунту відбирався в результаті п'яти уколів на одній мікроділянці. У подальшому зразок висушувався при кімнатній температурі протягом тижня, зважувався, просівався крізь сито з діаметром вічок 2 мм, висушувався при температурі 105°C. Висушені зразки підлягали радіоспектрметричним дослідженням при температурі 70–90°C протягом 2–3 днів, знову зважувались, та подрібнювались на спеціальному млині. Висушені зразки також підлягали радіоспектрметричним дослідженням на вміст радіоактивних ізотопів цезію і стронцію.

Загальні зразки пасовищної трави та окремих видів рослин з кожної мікроділянки зважувались, висушувались при температурі 70–90°C протягом 2–3 днів, знову зважувались, та

подрібнювались на спеціальному млині. Висушені зразки також підлягали радіоспектрометричним дослідженням на вміст радіоактивних ізотопів цезію та стронцію.

Визначення питомої активності цезію-137 в зразках проводилось на напівпровідниковому (Ge)-детекторі у низькофонової лабораторії кафедри радіоекології Шведського Університету аграрних наук.

Аналізи ^{90}Sr проводились після проведення хімічного очищення і розділення, використовуючи стандартні методи.

В результаті досліджень встановлено, що середня щільність забруднення ґрунту ^{137}Cs на пасовищі 1 становила 1706 кБк/м^2 , а на пасовищі 2 – 348 кБк/м^2 (таблиця 3). Середня щільність забруднення ґрунту ^{90}Sr на пасовищі 1 становила 30 кБк/м^2 , а на пасовищі 2 – 7 кБк/м^2 .

Таблиця 3

Щільність забруднення ґрунту ^{137}Cs та ^{90}Sr

Пасовище	Щільність забруднення ґрунту ^{137}Cs , кБк/м ²			Щільність забруднення ґрунту ^{90}Sr , кБк/м ²
	Min	Max	M±m	M±m
1	1170	2522	1706±58	30±1,4
2	200	669	348±8	7±0,5

Результати досліджень свідчать про суттєві відмінності коефіцієнтів переходу цезію-137 з ґрунту в пасовищну траву на пасовищі 1 та на пасовищі 2. Ці відмінності зумовлюються типом ґрунту (таблиця 4).

Таблиця 4

Вплив типу ґрунту на коефіцієнти переходу ^{137}Cs в пасовищну траву

Пасовище	Тип ґрунту	n	Активність пасовищної трави		Коефіцієнт переходу ^{137}Cs , (Бк/кг)/(кБк/м ²)	
			M	m	M	m
1	Дерново – підзолистий суглинковий	200	485	48	0,284	0,024
2	Дерново – підзолистий супіщаний	200	359	15	1,035	0,045

Середні значення агрегованого коефіцієнту переходу для дерново-підзолистих суглинків пасовища 1 становили $0,28 \text{ м}^2/\text{кг} \cdot 10^{-3}$, а для дерново-підзолистих супіщаних ґрунтів пасовища 2 – $1,035 \text{ м}^2/\text{кг} \cdot 10^{-3}$.

Активність пасовищної трави безпосередньо залежала від інтенсивності використання травостою. На всіх мікроділянках збільшення частоти використання збільшувало, як вихід сухої речовини з 1 гектара пасовища, так і питому активність травостою (таблиця 5).

Таблиця 5

Вихід сухої речовини з 1 гектара пасовища, та питома активність травостою в залежності від інтенсивності використання.

Кількість укосів за період вегетації	n	Пасовище 1				Пасовище 2			
		Активність ^{137}Cs Бк/кг с.р.		Врожайність кг/га*	Винос ^{137}Cs МБк/га	Активність ^{137}Cs Бк/кг с.р.		Врожайність кг/га*	Винос ^{137}Cs МБк/га
		Сер.	Стандартне відхилення			Сер.	Стандартне відхилення		
1	75	367	254	16300	1,2	266	96	13000	0,7
2	75	540	503	21700	2,3	349	102	19200	1,3
3	25	501	156	30800	3,0	395	119	24800	2,0
4	25	472	238	30800	2,9	417	92	22400	1,9

* - врожайність наведена в кг пасовищної трави натуральної вологи на 1 га.

При збільшенні інтенсивності використання пасовища також зростали такі показники, як вміст ґрунтових частинок в сухій речовині пасовищної трави так і частка цезію-137 ґрунтового походження, що особливо простежується на пасовищі 1 (таблиця 6). Слід зазначити

особливо високе зростання активності пасовищної трави при триразовому скошуванні пасовищної трави. Це пояснюється тим, що зразки пасовищної трави відбирались у липні місяці, після затоплення травостою паводковими водами внаслідок інтенсивних дощових опадів. У цей період, на поверхні пасовищної трави відмічались мулісті фракції наносів.

Таблиця 6

Внесок ^{137}Cs ґрунтового походження в загальній питомій активності травостою в залежності від інтенсивності його використання, %

Кількість укосів за період вегетації	Пасовище 1					Пасовище 2				
	n	% ґрунтових частинок		% ^{137}Cs ґрунтового походження		n	% ґрунтових частинок		% ^{137}Cs ґрунтового походження	
		М	m	М	m		М	m	М	m
1	3	4,1	0,3	77,3	16,9	3	6,02	0,7	32,0	4,6
2	3	13,4	6,3	133,9	10,3	3	7,7	3,8	34,5	22,2
3	3	6,03	0,6	274,2	123,5	3	8,7	2,6	49,4	8,1
4	3	5,4	0,3	206,0	18,0	3	13,2	2,9	69,6	9,6

Фаза дозрівання (період першого укосу). На всіх мікроділянках у більш дозрілих рослин концентрація радіонукліду була нижчою про що свідчать дані таблиці 7, які наочно демонструють, що концентрація ^{137}Cs у травостой безпосередньо залежить від дати проведення першого укосу. Чим пізніше проводився перший укіс трав, тим меншою була активність травостою, що пояснюється більш інтенсивним засвоєнням ^{137}Cs на ранніх етапах онтогенезу рослин та більш інтенсивними процесами вимивання радіонуклідів із тканин більш зрілих рослин. Ці результати підтверджуються більш ранніми дослідженнями (Salt and Mays, 1991; Enlken, S. and Kirchner G., 1994; Salt, C.A. et al, 1996).

Виключенням із загальної закономірності є перший укіс у липні місяці на пасовищі 1, на нашу думку пов'язаний із затопленням травостою в цей період повеневими водами, про що свідчать результати промивання зразків пасовищної трави проточною водою. Було встановлено, що в цей період у траві концентрація ґрунтових частинок у складі пасовищної трави становила в середньому 6 % від сухої речовини пасовищної трави, в той час, як ступінь забруднення зразків трави, які не підлягали затопленню становила 4 %.

Таблиця 7

Питома концентрація цезію-137 та агреговані коефіцієнти переходу цезію-137 в ланцюгу ґрунт-пасовищна трава в залежності від дати проведення першого укосу

Період проведення першого укосу	Пасовище 1				Пасовище 2			
	Активність ^{137}Cs Бк/кг		КП, $\text{м}^2/\text{кг} \cdot 10^{-3}$		Активність ^{137}Cs Бк/кг		КП, $\text{м}^2/\text{кг} \cdot 10^{-3}$	
	Середнє	Станд.відхл.	Середнє	Станд.відхл.	Середнє	Станд.відхл.	Середнє	Станд.відхл.
Травень	490	281	0,276	0,094	399	108	1,167	0,337
Червень	330	149	0,199	0,088	358	148	1,030	0,522
Липень	461	365	0,285	0,208	283	87	0,811	0,247
Серпень	294	262	0,182	0,168	268	100	0,811	0,330

Результати статистичної обробки отриманих результатів, що наведені в таблиці 8 свідчать про достовірну різницю між значеннями активності пасовищної трави вперше скошеної в травні місяці та активністю пасовищної трави вперше скошеної в серпні місяці, як для пасовища 1 так і для пасовища 2. Достовірність різниці становила $P < 0,1$ для пасовища 1 та $P < 0,05$ для пасовища 2.

Таблиця 8

Матриця попарного порівняння вірогідностей

Період проведення першого укусу	Пасовище 1			Пасовище 2			
	Травень	Червень	Липень	Період проведення першого укусу	Травень	Червень	Липень
Травень				Травень			
Червень	0,070			Червень	0,227		
Липень	0,855	0,320		Липень	0,001	0,065	
Серпень	0,097	0,750	0,330	Серпень	0,044	0,163	0,746

Рівень забруднення окремих видів рослин ^{137}Cs . Перелік найбільш розповсюджених видів рослин на пасовищі 1 та пасовищі 2, питома активність ^{137}Cs в сухій речовині пасовищної трави та коефіцієнти переходу радіонукліду з ґрунту в пасовищну траву наведені в таблиці 9. Дані таблиці свідчать, що коефіцієнти переходу ^{137}Cs в окремі види рослин на пасовищі 1 зменшувались у такому порядку: бобові (за виключенням конюшини) $0,56 \text{ м}^2/\text{кг} \cdot 10^{-3} >$ конюшина $0,31 >$ різнотрав'я $0,25 >$ злаки $0,19 =$ відмерла трава $0,19 \text{ м}^2/\text{кг} \cdot 10^{-3}$. На пасовищі 2 відповідні значення коефіцієнтів переходу зменшувались у такому порядку: горошок мишачий $2,5 \text{ м}^2/\text{кг} \cdot 10^{-3} >$ різнотрав'я (за виключенням перстача гусячого) $1,24 >$ злаки $0,85 >$ перстач гусячий $0,75 >$ люцерна $0,66 >$ конюшина $0,58 =$ відмерла трава $0,58 \text{ м}^2/\text{кг} \cdot 10^{-3}$.

Таблиця 9

Питома активність ^{137}Cs в сухій речовині та коефіцієнти переходу радіонукліду у розрізі окремих видів рослин

Види рослин	Пасовище 1				Пасовище 2			
	Активність ^{137}Cs		КП, $\text{м}^2/\text{кг} \cdot 10^{-3}$		Активність ^{137}Cs		КП, $\text{м}^2/\text{кг} \cdot 10^{-3}$	
	Ґрунт, КБк/м ²	Трава, Бк/кг	М	м	Ґрунт, КБк/м ²	Трава, Бк/кг	М	м
Злаки	1940	357	0,19	0,05	350	311	0,85	0,15
Бобові	1833	1024	0,56					
Горошок мишачий					341	874	2,5	0,17
Конюшина біла	2074	640	0,31		332	202	0,58	0,04
Люцерна					350	230	0,66	
Перстач гусячий					350	262	0,75	0,06
Різнотрав'я	1940	484	0,25		350	446	1,24	0,28
Відмерла трава	1704	330	0,19	0,02	350	205	0,58	0,09

Коефіцієнти переходу ^{90}Sr в пасовищну траву в 10 разів перевищував коефіцієнти переходу ^{137}Cs на пасовищі 1 та в 50 разів - на пасовищі 2 (таблиця 10). В той же час не відмічено суттєвої різниці між значеннями коефіцієнтів переходу ^{90}Sr в травостій між пасовищем 1 та пасовищем 2. Таким чином тип ґрунту не має суттєвого впливу на значення коефіцієнтів переходу стронцію-90 в трофічному ланцюгу ґрунт - рослина. Дані, представлені в таблиці 11, також свідчать, що бобові види рослин більш інтенсивно засвоюють радіоактивний стронцій ніж злакові види.

На накопичення ^{90}Sr рослинами має безпосередній вплив ще й інтенсивність використання травостою (таблиця 10). Так, коефіцієнти переходу ^{90}Sr в травостій були значно вищі для травостоїв, які скошувались більше ніж 1 раз за період вегетації, що узгоджується із даними, отриманими по ^{137}Cs . Аналіз достовірності різниці між значеннями коефіцієнтів

переходу ^{90}Sr в пасовищну траву, яка скошується один та декілька разів за сезон свідчить що різниця є достовірною лише для пасовища 1 при рівні вірогідності $p < 0,05$.

Таблиця 10

Накопичення ^{90}Sr пасовищною травою в залежності від інтенсивності використання та видового складу травостою

Кількість укосів за період вегетації	n	Активність ^{90}Sr , Бк/кг с.р.		КП, $\text{м}^2/\text{кг} \cdot 10^{-3}$	
		M	m	M	M
<i>Пасовище 1</i>					
1	3	308	13	10,27	0,45
2	3	375	67	12,5	2,23
3	3	428	97	14,27	3,24
4	3	569	92	18,97	3,08
Бобові	3	538	140	17,9	4,65
Злакові	3	162	25	5,4	0,82
<i>Пасовище 2</i>					
1	3	88	8	12,57	1,09
2	3	76	9	10,86	1,21
3	3	98	12	14	1,7
4	3	104	8	14,86	1,08

Висновки

1. Встановлені значення коефіцієнтів переходу цезію-137 з ґрунту в пасовищну траву для конкретних типів ґрунтів: середні значення агрегованого коефіцієнту переходу для дерново-підзолистих становили $0,28 \text{ м}^2/\text{кг} \cdot 10^{-3}$, а для дерново-підзолистих супіщаних ґрунтів - $1,035 \text{ м}^2/\text{кг} \cdot 10^{-3}$.

2. Збільшення інтенсивності використання травостою природних пасовищ (кількість скошувань за вегетаційний сезон від одного до чотирьох разів) призводить до збільшення: 1 - виходу сухої речовини та активності з 1 гектара пасовища, 2 - питомої концентрації цезію-137 в пасовищній траві, 3 - вмісту ґрунтових частинок в сухій речовині пасовищної трави, 4 - частки цезію-137 ґрунтового походження.

3. Питома концентрація ^{137}Cs в травостой безпосередньо залежить від дати проведення першого укосу (віку рослин). Статистично доведено, що чим пізніше проводиться перший укіс трав, тим меншою є активність травостою.

4. Коефіцієнти переходу ^{90}Sr в пасовищну траву в 10-50 разів перевищують коефіцієнти переходу ^{137}Cs .

5. Тип ґрунту не має суттєвого впливу на значення коефіцієнтів переходу стронцію-90 в трофічному ланцюгу ґрунт-рослина.

6. На накопичення ^{90}Sr рослинами має безпосередній вплив ще й інтенсивність використання травостою. Встановлено зростання значень коефіцієнтів переходу ^{90}Sr в пасовищну траву, яка скошувались більше ніж 1 раз за період вегетації, що узгоджується із даними, що отримані по ^{137}Cs .

Література

1. Salt, C.A. & Mayes, R.W. (1991) Seasonal variations in radiocaesium uptake by reseeded hill pasture grazed at different intensities by sheep. *Journal of Applied Ecology*, 28, 947-962.
2. Salt, C.A., Kay, J.M. and Javis, K.E. (1996) Seasonal Changes in the distribution of ^{137}Cs , ^{134}Cs and K in bent-grass (*agrostis capillaris*). *Proceedings of the international symposium on radioecology: Ten years terrestrial radioecological research following the chernobyl accident. 22nd-24th pril 1996, Vienna, 137-144.*